

Arhivsko gradivo o bratovščinah v Pokrajinskem arhivu Koper

MIRJANA KONTESTABILE-ROVIS

Bratovščine¹ so delovale na meji cerkvenega in državnega prava. Delovati so začele v zgodnjem srednjem veku. Njihove začetke lahko iščemo v tajnih zbiranjih prvih kristjanov. Bolj znano je njihovo delovanje v srednjem veku, ko so dobile humanitarno - versko in celo gospodarsko obeležje. Cerkev je na sinodi v Arlesu leta 1234 sprejela odlok, da se vse bratovščine podredijo mestnemu ordinariatu; le-ta jim lahko dovoli ustanovitev in potrdi njihova pravila delovanja. S tridentinskim koncilom si je cerkev zagotovila še večji vpliv nad njimi.² Povsem cerkven značaj sta imeli bratovščini Sv. zakramenta in Krščanskega nauka. Na prvem vatikanskem koncilu leta 1869 so po "Codex Iuris Canonici" bratovščine razglasili za cerkvene ustanove.³

V Pokrajinskem arhivu v Kopru hranimo veliko materiala o bratovščinah, in sicer v fondu Starega koprškega občinskega arhiva in v fondu Inšpektorata domen v Kopru. To gradivo nam priča o veliki razširjenosti bratovščin v beneškem delu Istre. Njihovo delovanje je segalo na vsa področja življenja mestnega in vaškega prebivalstva. Vsaka bratovščina je imela svoja pravila. Vodili so jo gastaldi, voljeni za eno leto na letnih skupščinah.

V deveti skupini fonda Starega koprškega občinskega arhiva se je ohranilo gradivo iz začetka 17. stoletja. Prevladujejo finančne knjige o bilanci bratovščin, o njihovem kapitalu, o stroških, o profitih.⁴ Ravno tako so popisani vsi davki in dolžniki, ki so jemali posojila ali zemljo v najem. Na prvih straneh zgoraj omenjenih knjig se nahajajo grbi bratovščin. Velikost omenjenih knjig je različna. Najzanimivejši format je 11 x 22 cm, sestavljen iz več zvezčičev. Pisane so v vulgarni latinščini.⁵

Če samo preletimo gradivo omenjenega fonda, ugotovimo, da so bile bratovščine zelo premožne.

V arhivu hranimo tudi Pravidnik Bratovščine Svetega Rešnjega telesa. Nastal je iz leta 1635⁶ v Dolini pri Trstu, in je pisan v slovenščini. Zanimiv je zato, ker kaže, kako so bratovščine vpli-

vale na izoblikovanje verskih in drugih navad prebivalstva, kot so molitve, obiskovanje maš in pogrebov. Vplivale so tudi na izoblikovanje medsebojnih odnosov, saj so spodbujale skrb za popotnike, revne in bolne.⁷ Domačinom so nalagale skrb za sakralne objekte.

Novo obdobje v delovanju bratovščin je prinesel propad Beneške republike in prihod Francozov v Istro leta 1805. Naslednje leto je bil nekdanji beneški del Istre priključen k Italijanskemu kraljestvu, z glavnim mestom v Milanu. To kraljestvo je bilo podrejeno Napoleonu, ki je ravno takrat bil hudo bitko z Anglijo. Francija je zato potrebovala veliko finančnih sredstev.

V Istri si je Napoleonova Francija zagotovila denarna sredstva tako, da je poddržavila trgovino s soljo, tobakom in motovunskim brastom. Dodaten priliv v blagajno si je zagotovila z odpravo vseh bratovščin in nekaterih samostanov.⁸ Podržavila je vse njihovo imetje - le-to je bilo izjemno bogato, saj je krepko presevalo državni proračun Beneške republike.⁹ V Benetkah so ustanovili glavni finančni inšpektorat za nekdanje beneško ozemlje.¹⁰ Ta je moral zbrati vse arhive ter dokumentacijo administrativnih in finančnih poslov bratovščin in samostanov. Podrejen je bil finančnemu ministrstvu v Milanu.¹¹ Na podlagi zbrane dokumentacije je izterjevalec davkov v vsakem departmaju organiziral pobiranje davkov in obresti odpravljenih bratovščin in samostanov.

V Kopru je izjemoma direktorja domen, ki je upravljal državne posesti, imenoval sam civilni magistrat Kopra.¹² Največ gradiva iz tega obdobja se nahaja v fondu Inšpektorata domen v Kopru.¹³ Ohranjen je le del dragocenega gradiva, ki je nastal v obdobju Ilirskih provinc. Največ ohranjenega gradiva so knjige velikosti 34 x 45 cm, s popisi dolžnikov samostanov in bratovščin iz Pirana, Izole, Bužeta in Kopra ter njegovega zaledja.¹⁴ To gradivo vsebuje veliko podatkov o bratovščinah in njihovem finančnem položaju, hkrati pa nam kaže tudi socialno in družinsko

¹ Scuola, Confraternità.

² *Canones et Decreta sacrosancti oecumenici et generalis Concilii Tridentini*, Rim 1732, str. 194-195.

³ Ante Crnic, *Primolnik kanonskog prava katoličke crkve*, Zagreb 1945, str. 147-149.

⁴ IAK, fund 6, Občina Koper, 9. skupina.

⁵ Prav tam.

⁶ Pak, fond 352, Zbirka slovenskih spisov, Pravidnik Bratovščine Svetega Rešnjega telesa v Dolini pri Trstu, 1635 leta.

⁷ Prav tam.

⁸ *Bollettino delle leggi del Regno d'Italia*, Milano 1806, N. 34.

⁹ T. Lucani, *Prospetto delle Scuole laiche nell'Istria e dell' loro rendite nel 1741*, La provincia dell'Istria, St. 18-28, Capodistria 1872.

¹⁰ *Bollettino delle leggi del Regno d'Italia*, Milano 1806, N. 64.

¹¹ Prav tam.

¹² Prav tam, N. 65.

¹³ Pak, fund 12, Inšpektorat domen Koper.

¹⁴ Prav tam.

sliko koprskega zaledja od Milj do Rakitovea.

Od propada Ilirskih provinc pa vse do leta 1822 ni ostalo nič gradiva. Od leta 1822 je v Kopru deloval L'Imp. Reg. Ufficio demaniale del distretto di Capodistria e di fondi politici di Trieste.¹⁵ Upravljal je kameralni fond, religijski fond, fond bratovščin, fond koprške škofovske mize in fond župnišča v Truškah. Gradivo tega urada predstavljajo predvsem opomini dolžnikom, licitacije, likvidacije, tožbe dolžnikov, dopisi drugih uradov.

Gradivo omenjenih fondov je bogat vir za raziskave gospodarstva v Istri. Vloga bratovščin še ni raziskana, zato gradivo kar vabi.

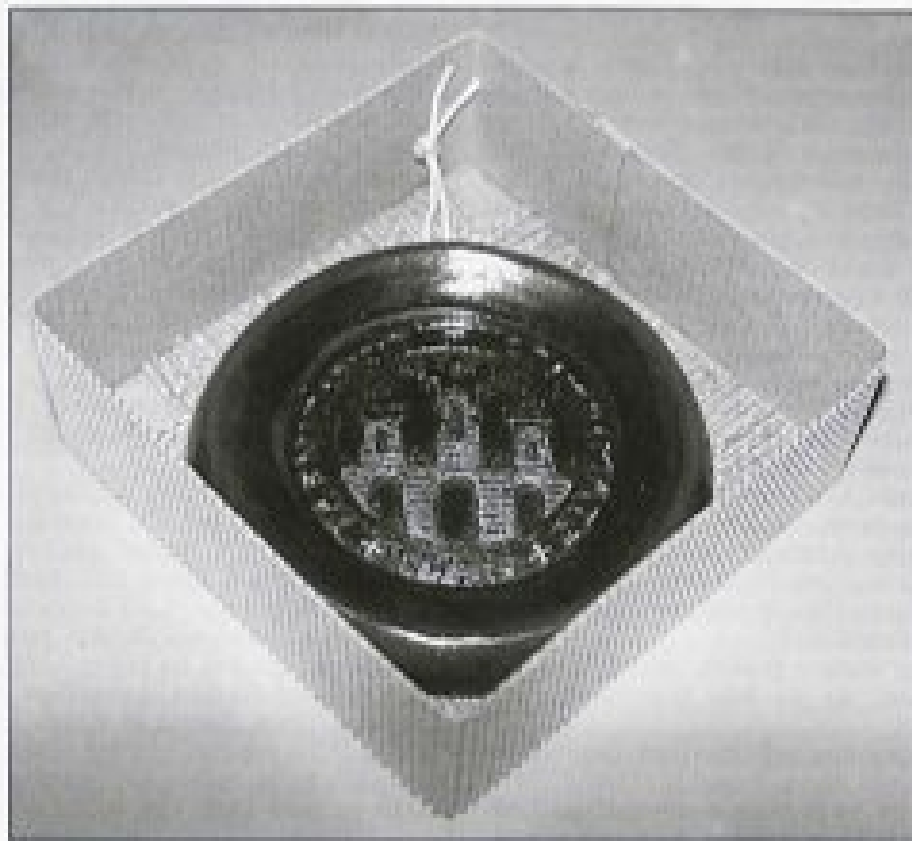
VIRI IN LITERATURA

Canones et Decreta sacrosancti oecumenici et generalis Concilii Tridentini.

T. Lucani, Prospetto delle Scuole laiche nell'Istria e dell loro rendite nel 1741, La provincia dell'Istria, št. 18-28.

Bollettino delle leggi del Regno d'Italia, Milano 1806.

Ante Crnica, Priručnik kanonskog prava katoličke crkve, Zagreb 1945.

Kopija originalnega pečata Kopra iz 13. stoletja, ohranjenega na listini z dne 31. marca 1321 v Državnem arhivu na Dunaju, Pokrajinski arhiv Koper

¹⁵ Prav tam, A. c. 92, T. c. 8, Različne zadeve, ki se nanašajo na administracijo domen...